

MESTRES DE GRAMÀTICA DE BELLPUIG (1603-1643)

Josep M. LLOBET I PORTELLA

L'existència d'un mestre de gramàtica al servei dels joves fou una de les preocupacions dels consells municipals que, sovint, trobem reflectides dins la documentació històrica.¹ Els habitants de Bellpuig no romangueren insensibles davant aquesta necessitat i, en conseqüència, no ha estat difícil localitzar alguns textos que ens donin informació sobre aquests docents. Els documents que hem localitzat són cinc textos notariais corresponents a la primera meitat del segle XVII, els quals ens permeten conèixer el nom de quatre mestres de gramàtica que van exercir a Bellpuig durant aquell període i, a més, saber que en aquesta població existia una institució anomenada «mestria de gramàtica», la qual, en nodrir-se econòmicament de rendes fixes, possibilitava la contractació d'un mestre. Aquests documents es guarden al Fons Notarial (FN) de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera (AHCC).

ELS MESTRES DE GRAMÀTICA

El primer mestre de gramàtica que hem identificat és Baltasar Gener (*Document número 1*), un prevere de Bellpuig que l'any 1603 fou contractat per un grup de persones de la vila per tal que ensenyés gramàtica, durant tres anys, a alguns joves que eren familiars o criats dels contractants. Les classes tindrien lloc durant tot l'any, llevat dels mesos de juliol i agost que, a causa de ser el temps molt «pesat», hom faria vacances. El sou que rebria el mestre seria de 20 lliures anuals,

1.- Pel que fa a Cervera, hom pot veure dos treballs recents: «Les escoles de Cervera segons els capítols per al seu regiment (1445-1693)», de Josep M. LLOBET I PORTELLA, i «Els mestres a Cervera (segles XIV – mitjan XVIII)», de Ramon MIRÓ I BALDRICH, publicats als números 10 i 11 de *Palestra Universitària* durant els anys 1998 i 1999.

pagadores en dues meitats: la primera el dia de Sant Joan del mes de juny i la segona el dia de Nadal. Una anotació al marge del document ens indica que aquest instrument notarial fou cancel·lat a les acaballes d'aquell any 1603.

Un altre mestre de gramàtica de Bellpuig que hem localitzat a la documentació és Jaume Fuster (*Documents números 2 i 3*). Aquest docent és esmentat en textos dels anys 1626 i 1627 i sembla que gaudia d'una bona posició econòmica, ja que prestava blat, ordi i diners als agricultors de les poblacions properes.

Francesc Alòs fou un altre dels mestres de gramàtica de Bellpuig (*Document número 4*). Era clergue i hem de creure que havia estat contractat per les autoritats de la població, ja que, l'any 1630, consignava a diverses persones uns diners que li pertanyien per estar destinats a la mestria de gramàtica de Bellpuig.

L'últim dels mestres de gramàtica de Bellpuig del període indicat dels quals tenim notícia és Felip Llobera (*Document número 5*). És esmentat l'any 1643 i, com l'anterior, també cobrava amb diners procedents de la mestria de gramàtica de la vila.

LA MESTRIA DE GRAMÀTICA

És interessant observar que els dos últims documents transcrits ens parlen d'una institució anomenada «mestria de gramàtica» que es trobava establerta a Bellpuig. Hem de creure que fou creada per tal d'assegurar el pagament del sou dels mestres de gramàtica de la població i, així, garantir un ensenyament continuat d'aquesta matèria als joves de la vila. Hom hi destinà les pensions provinents de diversos censals, com les que havien de pagar els habitants de Vilanova de Bellpuig i els de Castelló de Farfanya.

TEXTOS DOCUMENTALS

1

1603, gener, 12. Bellpuig

Baltasar Gener, prevere, de Bellpuig, es compromet a ensenyar gramàtica, durant tres anys, a diversos joves d'aquesta població

AHCC, FN, Bellpuig, 2, Joan Gener, *Manual*, 1602-1604, s. f.

Die XII predictorum in dicta villa.

En nom de nostre senyor Déu, etc.

Sobre les coses avall scrites per y entre lo reverent senyor Balthezar Jener, prevere, de una, y los honorables Joseph Cornellana, Joan Vilamayor, del bou, y

Magí Llobera, pagesos, lo venerable mossèn Joan Castanyer, prevere, y mestre Raphel Calbís, calseter, tots de la present vila, de part altra, foren fets, fermats y jurats los capítols devall scrits en lo modo y forma següents:

Primerament lo dit mossèn Balthezar Jener, prebere, convé y en bona fe promet als sobredits que ell legirà y ensenyarà gramàtica a Joseph Cornellana, Joan Calbís, Pere Torrent, Sebastià Vilamayor y Magí Llobera, fills, germà y criat dels damunt dits, per lo temps de tres anys, del die present en aval contínuament comptadors, exceptant-se quiscun any los mesos de juliol y agost, que leshores per ser temps tant passat no llegirà ni ensenyarà, servint per vaccacions o fèries. Prometent legir-los los auctors ordinaris y convenients per a dit effecte a son arbitre per tot lo qual temps se obligue ensenyar als susdits estudiants gramàtica consecutivament si, ya per malaltia o altre impediment legítim, no dexave de ferho, volent que, si per cars dexara de ensenyar gramàtica dits tres anys, no impedit, com alt se diu, puguen dits senyors Castanyer, Cornellana, Calbís, Vilamayor y Llobera conduyr mestre de gramàtica per effecte de ensenyar los dits estudiants, per lo salari del qual los promet de donar de sos béns propis (ultra que del salari avall prometedor lo die dexarà de legir no córregue per ell) vint lliures barceloneses, entenent-se tant solament tenint mestre, perquè, no tenint-ne, no vol ser obligat a pagar dites XX lliures. Y, si per cars la universitat de Bellpuig, per avant, conduhie mestre y li impedia ell poder legir gramàtica, etc., en tal cars la promesa que fa sie irrita y al susdit no sie obligat, retenint-se vers si libertat de poder pendre per a ensenyar altres estudiants, axí de la vila com forasters, tants quants a ell li apareixerà. E assò promet attendre y cumplir sens dilatió alguna, ab obligatió de tots sos béns y ab jurament llargament.

Ítem ab altre capítol los sobredits mossèn Joan Castanyer, Joseph Cornellana, Raphel Calbís, Joan Vilamayor y Magí Llobera, com sie rahó que quiscú de sos treballs sie satisfet, convenen y en bona fe prometen al dit mossèn Balthezar Jener, prebere, y als seus que per conducta o salari del ensenyar dita gramàtica per tots los dits tres anys donaran y pagaran realment y de fet a dit mossèn Balthezar Jener o a qui ell voldrà sexanta lliures barceloneses, a rahó de vint lliures quiscun any, pagadores, ço és, la meytat lo die de Sant Joan de juny y l'altra meytat lo die de Nadal, quiscun any, dit temps de tres anys durant. Y aquestes coses y totes les damunt dites tenir y servir prometen sens dilatió alguna, ab salari de procurador acostumat y ab totes clàusules útils y necessàries, a coneguda del notari dels presents capítols de avinença y ab jurament llargament.

Finalment volen dites parts, etc.

Et ideo nos dictae partes laudantes, etc.

Pena est C librarum.

Testes firmæ omnium preterque venerabilium Ioannis Castanyer et Magini Llobera sunt Sebastianus Navés, calligarius, et Petrus Paulus Subirà, scriptor, villæ Pulchri Podii.

Testes firmæ [*espai en blanc*].

[*Al marge esquerre:*] In die XV mensis decembris anno a nativitate Domini M DC III in villa Pulchri Podii fuit cancellatum presens debitorii instrumentum de voluntate dicti venerabilis Balthezaris Gener, ex una, et dictorum Iosephi Cornellana, Ioannis Vilamayor, alias del bou, et Raphaellis Calbís, partibus ex altera, eo quia etc., presentibus pro testibus Christhoro Bellvé, scriptore, et Antonio Creus, mulione, dictæ villæ Pulchri Podii.

2

1626, març, 22. Bellpuig

Pere Joan Alexandre, pagès, de Maldà, es compromet a pagar a Jaume Fuster, mestre de gramàtica, de Bellpuig, el dia de la Mare de Déu d'agost, determinades quantitats de blat, ordi i diners.

AHCC, FN, Bellpuig, 4, Francesc Gener, *Manual*, 1425-1426, s. f.

Dicto die.

Pere Joan Alexandre, pagès, del loch de Maldà, deu al honorable mossèn Jaume Fuster, mestre de gramàtica, de la present vila de Bellpuig, present, devuyt corteres de blat y sis cortans y dues quarteres de ordi, tot bo y bell y rebedor, li ha dexat per a sembrar, y, de altra part, dinés prestats deu liures y dotze sous (10 lliures, 12 sous), y lo blat a pagar a Nostra Senyora de agost, gra per gra, y lo ordi axí matex y los dinés a pagar a Nostra Senyora de agost pròxim. Ut in aliis, scriptura tertii, in persona et bonis et iuramento.

Testes sunt Ioannes Macarius Malet, agricola, loci de Maldà, et Ioannes Luçà, sartor, ac Iacobus Torres, scriptor, Pulchri Podii.

[*Al marge esquerre:*] In die sabbati vigesimo tertio martii millesimo sexcentesimo trigesimo dictus Iacobus Fuster cancellavit presens debitorium dicto Alexandre [...].

3

1627, gener, 7. Bellpuig

Joan Fullerach, pagès, de Vilanova de Bellpuig, es compromet a pagar a Jaume Fuster, mestre de gramàtica, de Bellpuig, el dia de Santa Magdalena de l'any 1628, una determinada quantitat de diners.

AHCC, FN, Bellpuig, 4, Francesc Gener, *Manual*, 1626-1627, s. f.

Dicto die iovis septimo ianuarii 1627.

Joan Fullerach, pagès, de Vilanova de Bellpuig, deu a mossèn Jaume Fuster, mestre de gramàtica, de la vila de Bellpuig, present, tres liures, dotse sous y dos [diners] (3 lliures, 12 sous, 2) li a dextat gratiosament per a pagar un deute als marmessors de la ànima de Antoni Arbonès, quòndam pagès de dita vila de Bellpuig, pagadores de Sancta Magdalena qui ve a un any, so és, a Sancta Magdalena del any 1628, ab special obligació del tros del camí de la plana, ab lo goreix y regoreix y ab general de tos sos béns. Ut in aliis, scriptura tertii, in persona et bonis, renuntiationibus solitis, submissione proprii fori, etc., constitutione procuratorum et iuramento.

Testes sunt Antonius Borrell, causidicus, villae Sancti Martini prope Maldanum, et Bernardus Samala, agricola, loci Villae Novae, ac dictus Vilalta.

4

1630, desembre, 20. Bellpuig

Francesc Alòs, clergue, mestre de gramàtica l'any 1630 de Bellpuig, consigna a Melcior Solà i altres persones aquelles 15 lliures que han de ser satisfetes pels habitants de Vilanova de Bellpuig el dia de la Mare de Déu d'agost a la mestria de gramàtica de Bellpuig.

AHCC, FN, Bellpuig, 4, Francesc Gener, *Manual*, 1629-1630, s. f.

Die sabbati XX mensis decembris 1630.

Lo discret Francesch Alòs, clergue, mestre de gramàtica lo present any de la vila de Bellpuig, per pagar y satisfer al deval scrit Melcior Solà y a sos companys quinse lliures barceloneses los deu y altres comptes per ell ab els tinguts, consigne a mossèn Melcior Solà, present, y a sos companys consenblants quinse lliures, avedores y cobradores de la universitat y singular persones del loc de Vilanova de Bellpuig de la pensió que caurà a Nostra Senyora de agost pròxim vinent del sensal fan a dita mestria de gramàtica. Fiat cum [...] obligatione bonorum suorum, renuntiationibus solitis et iuramento.

Testes sunt Iosephus Arbós et Hieronimus Ferran, scriptores, Pulchri Podii.

1643, març, 5. Bellpuig

Felip Llobera, mestre de gramàtica de Bellpuig, per tal de tornar a Francesc Eixalà, prevere, de Bellpuig, l'import d'un préstec, li consigna aquelles 10 lliures que havien de ser satisfetes pels habitants de Castelló de Farfanya el passat dia de Sant Lluç a la mestria de gramàtica de Bellpuig.

AHCC, FN, Bellpuig, 5, Hilari Ribet, *Manual*, 1642-1643, f. 54 v.

Die V mensis martii anno a nativitate Domini M DC XXXXIII.

Ego Philipus Llobera, magister grammaticae ville Pulcri Podii Angularie, celsonensis diocesis, pro solvendo et satisfaciendo reverendo Francisco Eixalà, presbitero, dicte ville Pulcri Podii, decem libras, monete Barchinone, pro consimilibus quas mihi bono amore mutuavit, gratis, etc., assigno et consigno dicto reverendo Francisco Eixalà, presbitero, et vestris, etc., dictas decem libras, habendas et recipiendas ab universitate et singularibus ville de Castelló de Farfanya, mihi debitas pro una pensione censualis cessa die Sancti Luce proxime preteriti illius censualis proprietatis ducentum librarum et pensionis decem librarum quod annis singulis dicto die faciunt et prestant magisterio Pulcri Podii. Has itaque, etc., sicut melius, etc.

Fiat large iuxta notarii stillum.

Testes sunt reverendi Laurentius Gener et Marcus Calaf, presbiteri, in ecclesia Sancti Nicolai ville Pulcri Podii beneficiati.